

Ar Vakarų radijo stotys apgavo mūsų partizanus?

Parašė Zigmąs Vitkus Bernardinai.lt
Penktadienis, 29 kovas 2013 13:54 -

Vienas iš gyvybingiausių lietuvių istorinės sąmonės mitų – plačiai paplitęs manymas, kad Vakarų valstybės suvedžiojusios ir apgavusios mūsų partizanus. Esą per „laisvojo pasaulio“ radijo stotis sklido raginimai kovoti, žadant greitai ateisiančią paramą, tuo tarpu ji taip ir neatėjo. Tačiau istoriniai tyrimai rodo ką kita.

Istorija yra žavi disciplina vien dėl to, kad joje griunami žmonių galvose nusistovėję mitai. Vienas iš labiausiai paplitusių mitų Lietuvoje – kad Vakarų radijo stotys apgaudinėjo mūsų partizanus, ragindamos juos kovoti, kiekvienais metais žadėdamos „jau netrukus“ ateisiančią pagalbą.

Iš tikrųjų tokio raginimo niekada nėra buvę – visų pirma dėl objektyvių priežasčių. Pasigilinkime

Ar Vakarų radijo stotys apgavo mūsų partizanus?

Parašė Zigmąs Vitkus Bernardinai.lt
Penktadienis, 29 kovas 2013 13:54 -

Penktajame dešimtmetyje radijo laidas į sovietinę Lietuvą transliavo keturios Vakarų radijo stotys: Vatikano radijas, BBC, Amerikos balsas ir Laisvės radijas.

Vatikano radijas laidas lietuvių kalba pradėjo transliuoti 1940-ųjų lapkričio pabaigoje. Transliacijos vėliau buvo nutrauktos ir atnaujintos 1946-ųjų birželį. Rezistencijos laikotarpiu šios radijo laidos lietuviškai vyko nereguliariai, buvo gana trumpos, o jose daugiausia kalbėta apie tikybos reikalus.

Didžiosios Britanijos radijo stotis BBC į Sovietų Sąjungą pradėjo transliuoti 1948-aisiais. Laidos vyko rusų kalba. Šią radijo stotį net sovietų propaganda pripažino esant pačią objektyviausią. Būdama Didžiosios Britanijos užsienio politikos įrankis, BBC stengėsi klausytojams pateikti tik faktus, nesuteikdama jiems jokie emocinio atspalvio. Šios radijo stoties transliacijose į sovietinę erdvę sąmoningai niekada nebuvo idealizuojama praeitis, o rinkdami medžiagą BBC žurnalistai niekada nesiremdavo cenzūruota vietine spauda. Kaip ir egzilinėmis vyriausybėmis kaip moralinės valdžios šaltiniu.

1942 metais transliacijas pradėjęs „Amerikos balsas“ išeivių iš Lietuvos dėka lietuviškai prabilo 1951-ųjų metų vasario 16 dieną. Šią radijo stotį, pripažintą oficialiu JAV užsienio politikos įrankiu, prižiūrėjo JAV Valstybės departamentas. Kaip vėliau pamatysime, „Amerikos balso“ laidas cenzūravo Centrinė žvalgybos valdyba (CŽV).

Labiausiai kontroversiška radijo stotis, kurią dėl transliacijų pobūdžio ir steigėjo būtų galima apkaltinti partizaninės kovos propagavimu ir skatinimu – tai Laisvės radijas. Tačiau jis transliacijas į Lietuvą pradėjo tik 1975 metais...

Į Lietuvos erdvę transliavo ir dar viena radijo stotis – tai Laisvosios Europos radijas. Dažnai ji dėl tyrimų Lietuvoje trūkumo sutapatinama su Laisvės radiju, nors tai būta visiškai skirtingų organizacijų. Tik 1976 metais Laisvės radijas ir Laisvosios Europos radijas buvo suvienyti į vieną Laisvosios Europos radiją (Radio Liberty).

Laisvosios Europos radijas iš dalies buvo finansuojamas jau minėtos CŽV. Viešai buvo deklaruojama, kad tai – privačia iniciatyva įsteigta radijo stotis ir, kad JAV vyriausybė neturi jos transliacijoms jokios įtakos. Tačiau 1971 metais radiją sukrėtė didžiulis skandalas, kai paaiškėjo, kas šią radijo stotį kontroliuoja iš tikrųjų. Dėl suprantamų priežasčių ši stotis Sovietų

Ar Vakarų radijo stotys apgavo mūsų partizanus?

Parašė Zigmąs Vitkus Bernardinai.lt
Penktadienis, 29 kovas 2013 13:54 -

Sajungoje buvo laikoma „juodosios propagandos“ radijo stotimi, būtent Laisvosios Europos radijo laidas nuo pat jų transliacijos pradžios imta slopinti.

Maždaug tuo pat metu, t.y. 1975-aisiais, į Sovietų Sąjungą ėmė transliuoti Laisvės radijas. Jos steigėjai buvo rusų išeiviai Amerikoje. Iš dalies ir šią radijo stotį finansavo CŽV, o jos veikimo direktyvas nustatinėjo JAV Valstybės departamentas. Šių dviejų radijo stočių transliacijos į Lietuvą lietuvių kalba (taip pat latvių ir estų) iki 1975 metų niekada nebuvo svarstytos.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į radijo laidų rengimo metodus. Ir Amerikos balso, ir Laisvosios Europos radijo laidos buvo kuriamos laikantis griežtų instrukcijų. Pavyzdžiui, buvo sudaryti sąrašai, kokių žodžių reporteriai negali vartoti. Vienas iš jų – „ginkluotas pasipriešinimas“ arba „rezistencija“. 1956 metais, Vengrijoje kilus revoliucijai, apie šiuos įvykius buvo nutylima, kad tai nepaskatintų sukilimų ar sujudimų kitose Sovietų Sąjungos okupuotose šalyse ar vasaluose.

Greta jau paminėtų radijo stočių steigėjų ir veiklos metodų ne mažiau svarbu įvertinti ir dar vieną objektyvų kriterijų – to meto Lietuvos gyventojų pajėgumus klausyti radijo stočių. Amerikiečių tuo metu turėtais duomenimis (dabar matome, jog jie buvo netikslūs), iki okupacijos Lietuvoje gyveno per 3 mln. gyventojų, iš kurių apie pusė milijono buvo išstremti arba represuoti. Gyventojai turėję 25 tūkst. radijo imtuvų. Dėl tokių duomenų, svarstant radijo laidų transliavimo į Lietuvą galimybes teigta, kad imtuvų savavilkiu ir pilnaverčiam informacijos perdavimui nepakanka.

Priimdamas sprendimus dėl radijo transliacijų į Lietuvą JAV Valstybės departamentas rėmėsi ir kitais klaidingais duomenimis. Šios institucijos turimi duomenys rodė, kad Lietuvos partizanų judėjimas 1947 metais buvo visiškai sunaikintas. Taip pat netiksliai manyta, kad, prasidėjus kolektyvizacijai, partizanai atsisakė aktyvios rezistencijos metodų, ir pasipriešinimas tapo labiau „ne veiksmu, o būseną“.

Iš Lietuvos partizanų atsiminimų matyti, kad jie daugiausia klausė BBC. Tačiau ši radijo stotis, kaip jau minėta, buvo pati neutraliausia, Sovietų Sąjungos vadovybės priskiriama „pilkajai propagandai“. Jos nevengdavo pasiklausyti ir komunistų partijos veikėjai. Todėl, be jokių abejonių, galima teigti, kad ir šiomis dienomis gyvas mitas esą Vakarai nuolat žadėjo „ateiti“ kilo visai iš kitų šaltinių.

Ar Vakarų radijo stotys apgavo mūsų partizanus?

Parašė Zigmąs Vitkus Bernardinai.lt
Penktadienis, 29 kovas 2013 13:54 -

Šie šaltiniai nesunkiai įžvelgiami. Visų pirma pasitikėjimas Atlanto charta ir joje įrašytu ketinimu atstatyti visas suverenas valstybes praradusias nepriklausomybę Antrojo pasaulinio karo metu. Taip pat tikėjimas, kylantis iš geopolitinės analizės, jog karas tarp Vakarų valstybių ir Sovietų Sąjungos neišvengiamas. Maskvos ir Belgrado konfliktas, Berlyno blokada, karas Korėjoje teikė kovojusiems lietuviams gana pagrįstos vilties, kad išvadavimo valanda netoli.

Tekstas parengtas pagal istorikės Ingos Zakšauskienės Vilniaus universiteto Istorijos fakultete projekto „Trakinių partizanai“ akademinės dienos metu skaitytą pranešimą „Vakarų pagalbos mito Lietuvos laisvės kovotojams atsiradimas ir raida. Vakarų radijo stočių transliacijų vaidmuo“.